

EKOLOGIŠKŲ MAISTO PRODUKTŲ RINKOS SUSIDARYMAS VAKARŲ LIETUVOJE

Marija Eidukevičienė, Angelija Bučienė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Šiame straipsnyje nagrinėjami ekologinių ūkių pasiskirstymas ir specializacija Klaipėdos apskrityje, aptariami Klaipėdos miesto gyventojų sociologinės apklausos rezultatai. Tirti svarbiausi maisto produktų pasirinkimo veiksniai (kilmė, kaina, kokybė, įpakavimas) ir ekologiškų maisto produktų paklausa Klaipėdos mieste. Aptiriamos 300 potencialių pirkėjų nuomonės apie ekologiškų produktų kainą, realizavimo būdus, asortimentą.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: ekologiškų maisto produktų rinka, Klaipėdos miesto gyventojų apklausa.

Abstract

The distribution and specialization of ecological farms in the Klaipėda county as well as the results of sociological questionnaire of the population of Klaipėda town are analysed in this paper. The main factors of choice of food (such as origin of products, price, quality, package) and the demand of ecological products is investigated. The opinion of 300 potential consumers of ecological products on additional price, realization of products and assortment is elucidated.

KEY WORDS: the market of ecological products, the questionnaire of Klaipėda town population.

Įvadas

Europos Sąjungoje žemės ūkis vis dar yra ir, anot ekspertų, 10–20 metų išliks svarbus kaimo plėtros įvertinimo ekonominis kriterijus, rodantis kaimo ekonominę sandarą (pagrindinį sektorių) ir pranašumą. Žemės ūkio rodikliai sudaro 9% visų (57) kaimo plėtros įvertinimo rodiklių, demografiniai ir socialinės gerovės – atitinkamai 10 ir 26% (Bryden, 2004, p. 14–15).

Ekologinis ūkis – viena iš alternatyvių kaimo gyventojų veiklos formų – atsižvelgiant į sparčius pastarojo dešimtmečio plėtros Europoje tempus, teikia vilčių tapti ne pagrindinio sektoriaus, o (kaip ir kaimo turizmas) kaimo ekonomikos įvairinimo kriterijumi. Ekologinio ūkio plėtra didina kaimo gyventojų užimtumą, duoda pajamų ir prisideda prie aplinkos apsaugos (Adlys, 2004, p. 6–12).

Agrarinės politikos pagrindinių akcentų perkėlimas iš žemės ūkio į alternatyvią veiklą ir aplinkos apsaugą, taip pat agrarinės politikos pokyčius lydinčios paramos žemės ūkiui transformacijos nuo kainų reguliavimo rinkoje į tiesiogines išmokas patiems gamintojams didino politikų ir visuomenės (gamintojų ir vartotojų) susidomėjimą ekologiškais maisto produktais. Nors jų paklausa viršys pasiūlą Europoje dar mažiausiai 5–10 metų (Liivaauk, 1999, p. 6), ekologiškų produktų rinkos susidarymas yra problemiškas visų pirma dėl maisto produktų vartotojų elgesio ištirtumo stokos (Nordic agricultural <...>, 2004, p. 9). Ekologiškas ūkininkavimas, kaip ūkinė veikla, kol kas priskiriamas alternatyviai veiklai, nes Lietuvoje tebevyrauja tradicinis įvairaus intensyvumo ūkininkavimas, pripažįstantis sintetines trąšas bei cheminius preparatus, modernias augalų auginimo ir gyvulių laikymo technologijas, lemiantis nemažas energetines sąnaudas. Negerėjanti vandens kokybė Baltijos jūros baseine verčia ieškoti galimybių iš esmės gerinti situaciją. Tausojanti žemdirbystė, suderinta su gyvulininkyste, didesnis agrarinės gamybos recikliškumas, geriau utilizuojant vietines atliekas ir išteklius, būdų, kaip sumažinti augalų maisto medžiagų nutekėjimą

į dirvožemį, vandenį, priežeminį atmosferos sluoksnį, ieškojimas skatina ekologiškiau ūkininkauti (Bučienė, 2003, p. 24–31). Dar prieš įstojant Lietuvai į ES, pradėta kalbėti apie ekologiško ūkininkavimo plėtros perspektyvas, akcentuojama didėjanti ekologiškų maisto produktų paklausa Europoje ir pasaulyje, susidomėta ir vietinės ekologinių produktų rinkos kūrimu (Brazauskienė, 2001, p. 3–6; Rutkoviene, Zemeckis, 2001, p. 144). Tačiau iki šiol nėra pagrįstos regioninės ekologinio ūkio plėtros strategijos valstybiniame lygmenyje. Teigta, kad ekologinio ūkio plėtros sąlygos sudarytos visoje Lietuvoje, nes valstybė teikia finansinę paramą (Stanikūnas, 1997, p. 6–7). Taip pat siekiama sudaryti teisinės ir ekonominės sąlygas taikyti pažangias ekologinės gamybos technologijas, kompensuoti dalį gamintojų ir kooperatyvų investicinių projektų išlaidų. Visa tai siekiamybės, kurioms įgyvendinti reikės laiko ir lėšų. Ekologinio ūkio plėtros ir pagrindinės rinkos susidarymo problemos Lietuvoje yra metodologinės ir socialinės.

Metodologinės problemos. Ekologiško ūkininkavimo idėjos į Lietuvą pateko iš Vakarų Europos, neatšizvelgus į Lietuvos gamtines sąlygas, ypač į skirtingą dirvožemio našumą, jo regioninę įvairovę Lietuvoje. Tyrimai rodo, kad ekologinis ūkis Lietuvoje pranašesnis našiuose (sukultūrintuose) dirvožemiuose (Bučienė, Eidukevičienė, Gužys, Bundinienė, 1999, p. 122–123; Fullen, Buciene, Eidukeviciene, Jankauskas, 2002, p. 74; Bučienė, 2003, p. 151–158). Lietuvoje jau nuo 1997 metų sprendžiant Lietuvos integracijos į ES ekonomines, socialines ir ekologines problemas, ekologinio ūkio plėtotė buvo nukreipta į mažo našumo dirvožemius. Akcentuojant demografines problemas mažo našumo žemėse (didelę pensinio amžiaus gyventojų kaime dalį, senyvą ūkininkų amžių, išsilavinimo stoką) į ekologinį ūkį žvelgta su viltimi – kaip į pranašesnę už tradicinį daugiašakį ūkį, pelningesnę ir lankstesnę ūkininkavimo kryptį, alternatyvų pajamų šaltinį (Stanikūnas, 1997, p. 5; Tamošaitienė, Kuodys, 1997, p. 33). Ir pasta-

raisiais metais Lietuvoje rekomenduojama ekologinį ūkį plėtoti už našių dirvožemių regiono – Vidurio Lietuvos ribų (Stanikūnas, Uždavinienė, Baležentis, 2000, p. 65–68). Mokslinio ekologinio ūkio regioninės plėtotos pagrindimo Lietuvoje stoka ne tik toliau palaiko kaimo regioninės politikos formalumą, bet jau nuo 2002 metų įteisintose, remiantis ES reikalavimais, mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse savivaldybių ir seniūnijų lygmenyje (retai apgyvendintų mažo žemės ūkio naudmenų našumo vietovių kategorija) kelia naujas socialines problemas.

Socialinės problemos. Mažo ir vidutinio našumo dirvožemiuose ekologinio ūkio sąlygomis sėjomainos augalų produktyvumas yra maždaug 30% mažesnis negu našiuose dirvožemiuose (Bučienė, Eidukevičienė, Gužys, Bundinienė, 1999, p. 122–123). Be to, vidutinės gamybos išlaidos ekologiniame ūkyje yra 120–190% didesnės negu tradiciniame (Rutkovenė, Ribašauskienė, 2003, p. 20). Dėl to ekologiškų produktų gamintojai mažo žemės ūkio naudmenų našumo vietovėse patiria dvejopus ekonominius nuostolius. Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto atliktų tyrimų rezultatai leidžia tikėtis, kad realiaame gyvenime jau vyksta atvirkščias regioninės politikos siekiamas procesas (Eidukevičienė, 2004, p. 37), nes netradicinių produktų gamyba dažniau plėtojama palankiose ūkininkauti vietovėse (remiantis valstybinės paramos dešimtmečio veiklos programa, alternatyvia veikla turėtų užsiimti smulkūs ūkiai mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse).

Nepaisant šių problemų, pastaraisiais metais ekologinių ūkių skaičius Lietuvoje kasmet didėjo vidutiniškai 35 procentais. Iki 2002 m. rugsėjo 1 d. sertifikuoti 393 ekologinės gamybos ūkiai, 10 ekologiškų produktų perdirbimo įmonių, 5 natūraliosios produkcijos rinkėjai ir 6 įmonės, teikiančios pagalbines medžiagas ekologinės gamybos ūkiams. Sertifikuotų ekologinės gamybos ūkių plotas 2002 m. sudarė 0,3% Lietuvos žemės ūkio naudmenų ploto. Didžiausi sertifikuoti plotai – Molėtų, Varėnos, Klaipėdos, Biržų rajonuose. Didžiausią jų dalį 2002 m. sudarė žalienos – 46,5%, varpiniai javai – 24,5%, pūdymai – 8,8%, sodai ir uogynai – 5,2%, daržovės, bulvės, ankštiniai javai – 8,1%. Planuojama, jog 2006 m. sertifikuoti ekologinės žemės ūkio gamybos plotai galėtų sudaryti iki 1% Lietuvos žemės ūkio naudmenų ploto (Rutkovenė, Zemeckis, 2001, p. 146).

Lietuvoje, kaip Latvijoje ir Estijoje, ekologiškų produktų rinka yra pradinėje plėtros stadijoje (Liivaaug, 1999, p. 7). Ekologiškų produktų gamybą stabdo valstybinės finansinės paramos nestabilumas ir mažos garantijos (Rutkovenė, Zemeckis, 2001, p. 145). Gamintojams negarantuoti kainų priedai už patiriamus ekonominius nuostolius. Tik dalis (45%) sertifikuotų ekologiškų produktų parduodama kaip ekologiški, už kuriuos gautas 20–40% kainos priedas (Rutkovenė, Zemeckis, 2001, p. 145). Ekologiškų produktų rinka plečiasi chaotiškai, nesudaryta jų prekybos infrastruktūra (Rutkovenė, Ribašauskienė, 2003, p. 20–22). Rinkos ištirtumas silpnas. Tik 1994 metais Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas atliko ekologiškų produktų paklausos tyrimus Vilniaus, Panevėžio, Šiaulių, Biržų miestų ikimokyklinėse

įstaigose, mokyklose, ligoninėse, sanatorijose, prekybos įstaigose (Aleksandravičius, 1999, p. 96). Nenustatyta populiariausia ekologiškų produktų prekybos forma (Rutkovenė, Ribašauskienė, 2003, p. 20–22).

Darbo tikslai:

1. Išnagrinėti ekologinio ir pereinamojo tipo ūkių teritorinį pasiskirstymą ir specializaciją Klaipėdos apskrityje.

2. Ištirti ekologiškų maisto produktų paklausą Klaipėdos mieste.

Tai pirmas tokio pobūdžio mokslinis tyrimas Vakarų Lietuvoje. Tyrimai atlikti 2003 metais Klaipėdos universiteto Kaimo vystymo tyrimų centro ir Socialinės geografijos katedros bei viešosios įstaigos Ekologiško ūkininkavimo centro darbuotojų iniciatyva, remiant Jungtinių Tautų plėtros programos Pasaulio aplinkos fondai.

Metodika. Klaipėdos apskrities ekologinio ir pereinamojo tipo ūkių teritorinio pasiskirstymo ir jų krypčių analizė atlikta remiantis statistiniais duomenimis (Sertifikuoti <...>, 2003, p. 20–42) ir pritaikius kartografinį metodą.

Maisto produktų pasirinkimo veiksmų, taip pat ekologiškų maisto produktų paklausos tyrimas atliktas Klaipėdos miesto gyventojų sociologinės apklausos metu. Apklausta 300 respondentų. Respondentai pagal lytį, amžių ir išsilavinimą parinkti remiantis ekologiškų produktų vartotojų įvairove Europos šalyse (Liivaaug, 1999, p. 14–15), siekiant ištirti potencialių vartotojų nuomonę. Respondentai atsakė į 13 klausimų, parengtų taikant sociologinio tyrimo metodiką (Luobikienė, 2000, p. 73–84). Apklausą atliko Klaipėdos universiteto Socialinės geografijos katedros magistrantė S. Mockutė.

Respondentai (39% vyrų ir 61% moterų) priklausė penkioms amžiaus grupėms: 20–30, 31–40, 41–50, 51–60, 61 ir daugiau metų. Daugiausia apklausta 20–30 metų amžiaus gyventojų – 58% respondentų, 31–40 metų amžiaus grupėje – 16%, 41–50 – 12%, 51–60 – 12%, 61 metų ir vyresnių – 3% respondentų. Pagal išsilavinimą respondentai pasiskirstė taip: pradinis – 3, pagrindinis – 3, vidurinis – 36, aukštesnysis – 17, aukštasis – 41%. Respondentų atsakymai apibendrinti ir išreikšti santykiniais skaičiais (procentais nuo apklaustųjų skaičiaus).

1. Rinkos susidarymo sąlygos

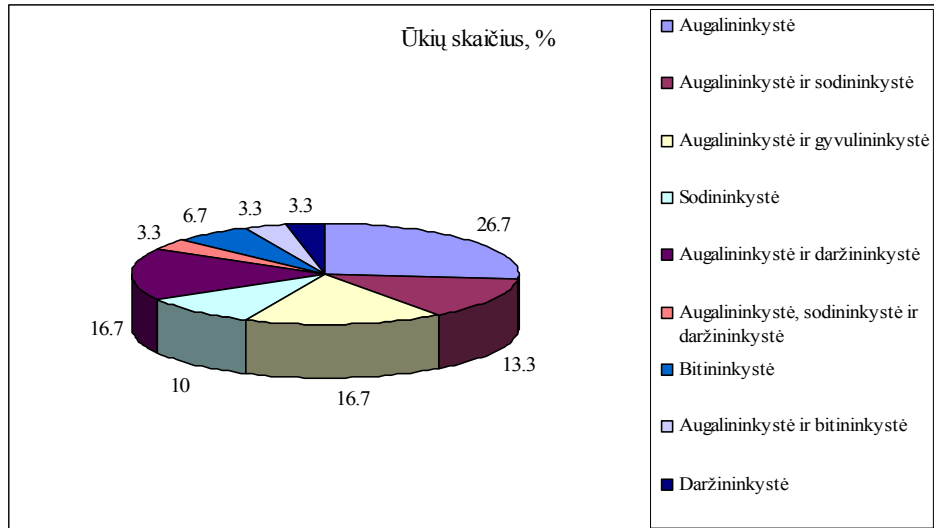
Ekologiniai ir pereinamojo tipo ūkiai Klaipėdos apskrityje užima 1071,63 ha, kas sudaro 1,02% apskrities žemės ūkio naudmenų ploto. Ekologinio ūkio sertifikatą turi 4, ekologinio ir pereinamojo ūkio sertifikatus – 5, pereinamojo ūkio – 21 ūkis. Šių 30 ūkių gamybos specializacija yra 9 krypčių: 4 – vienos krypties – augalininkystė (lauko augalų auginimas), sodininkystė, daržininkystė, bitininkystė ir 5 – mišrių (2–3) krypčių, kaip parodyta 1 paveiksle.

Klaipėdos apskrityje vyrauja ūkiai, kurių specializacija – augalininkystė (27%), augalininkystė kartu su gyvulininkyste bei lauko augalais ir daržininkyste užsiima 17%, augalininkystė kartu su sodininkyste – 13%.

Apibendrinant galima teigti, jog Klaipėdos apskrities ekologiniuose ir pereinamojo tipo ūkiuose vyrauja augalinę produkciją teikiantys ūkiai (97% ūkių).

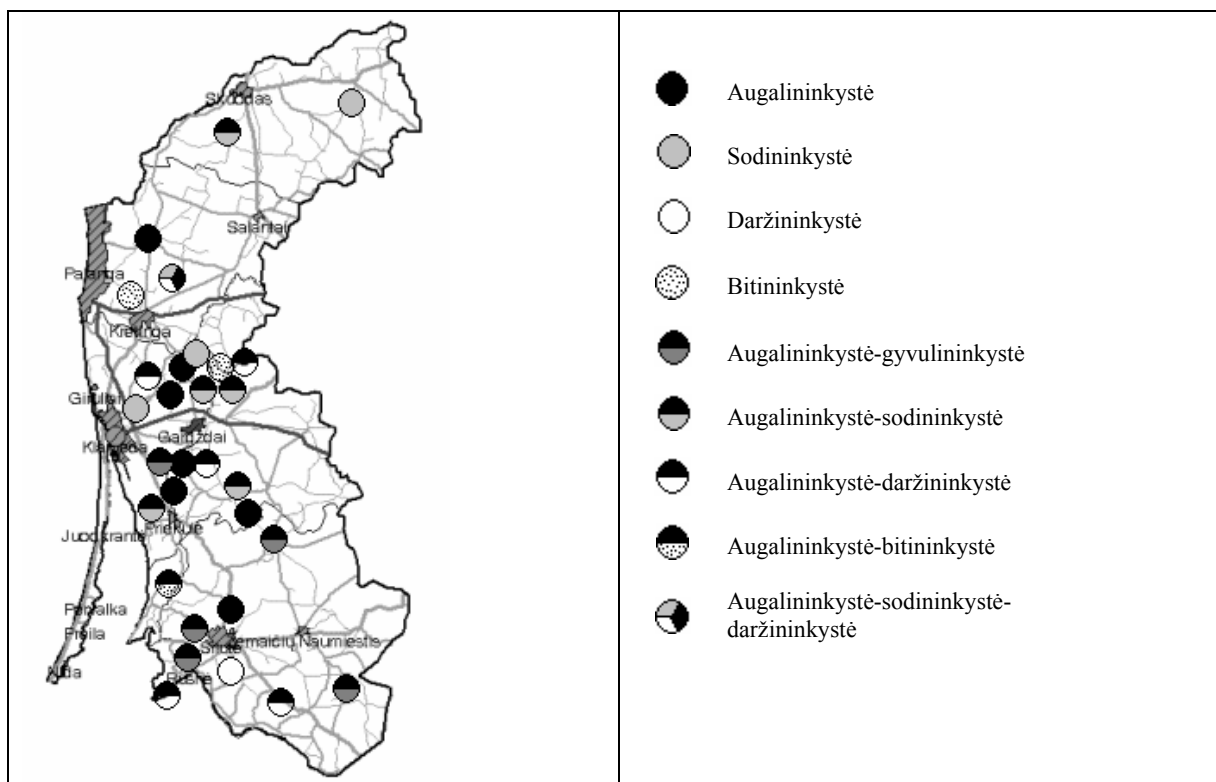
Ekologinių ir pereinamojo tipo ūkių teritorinis pasiskirstymas ir specializacijos kryptys parodytos 2 paveiksle. Daugiausia ūkių sutelkta prie Klaipėdos miesto – Klaipėdos (16 ūkių) ir Šilutės (9 ūkiai) rajonuose.

Skuodo ir Kretingos rajonuose yra tik atitinkamai 2 ir 3 ūkiai. Atsižvelgiant į ūkių gamybos specializaciją, ryškėja, jog ekologiški augalininkystės bei sodininkystės produktai gaminami apskrities centrinėje ir šiaurinėje dalyse, pietinėje – gyvulininkystės ir daržininkystės produktai.

1 pav. Klaipėdos apskrities ekologinių ir pereinamojo tipo ūkių gamybos specializacijos pasiskirstymas 2002 metais

Šaltinis: *Sertifikuoti ekologinės gamybos ir pereinamojo laikotarpio ūkiai bei įmonės*. (2003). Kaunas: Ekoagros, p. 24–31.

2 pav. Ekologinių ir pereinamojo tipo ūkių, jų gamybos specializacijos teritorinis pasiskirstymas Klaipėdos apskrityje 2002 metais (sudaryta A. Bučienės)

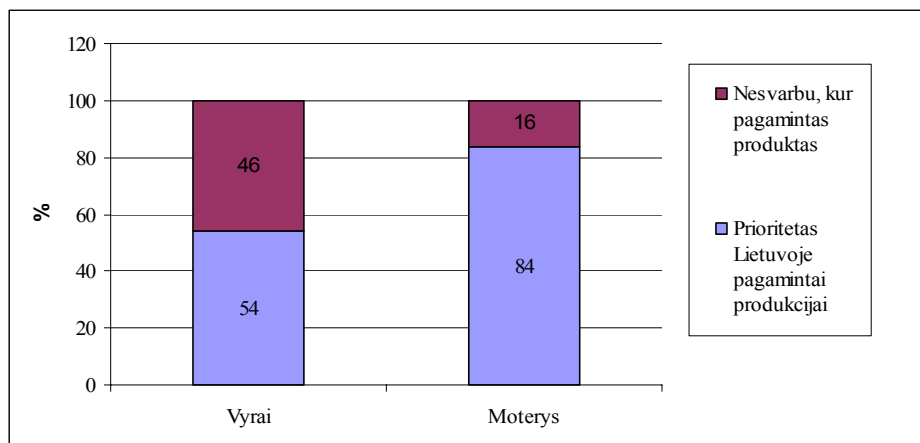
Šaltinis: *Sertifikuoti ekologinės gamybos ir pereinamojo laikotarpio ūkiai bei įmonės*. (2003). Kaunas: Ekoagros, p. 20–42.

2. Svarbiausi maisto produktų pasirinkimo veiksniai

2.1. Produktų kilmė

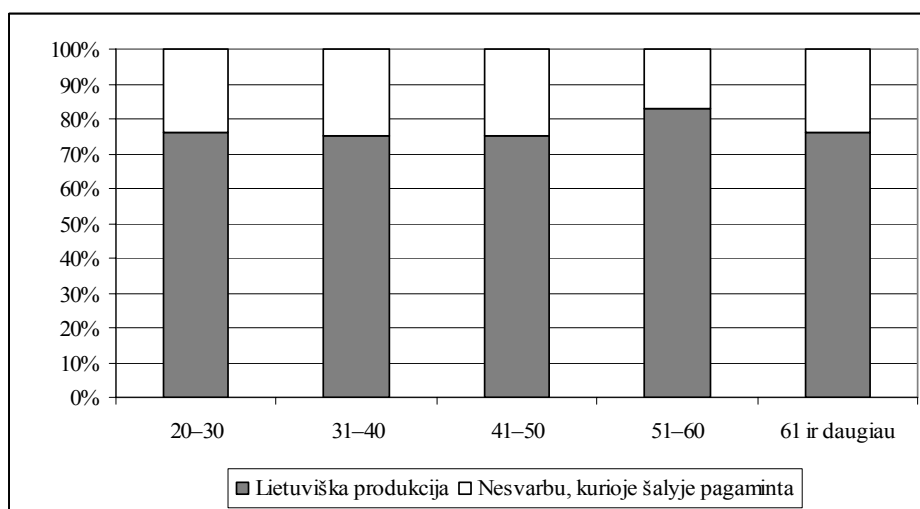
Klaipėdos miesto gyventojai pirmenybę teikia Lietuvoje išaugintiems ir pagamintiems produktams (3–4 pav.), tačiau jų reikmės skiriasi. Produktų kilmę moterys – 84% (3 pav.), 20–30 ir 51–60 metų amžiaus gyventojai (daugiau kaip 90% respondentų)

domisi labiau negu vyrai – 54% ar 31–40, 61 metų ir vyresni gyventojai (apie 20% jų kilmę įtakos pasirinkimui neturi). Aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą turintys gyventojai produktų kilmę skiria didesnę dėmesį negu vidurinį išsilavinimą turintys gyventojai. Nei vienas iš 300 respondentų nepripažino, kad pirmenybę teikia užsieniškiems produktams.

3 pav. Maisto produktų pasirinkimas pagal kilmę

Šaltinis: Klaipėdos miesto gyventojų apklausos duomenys, 2003

4 pav. Maisto produktų pasirinkimas pagal kilmę atskirose gyventojų amžiaus grupėse

Šaltinis: Klaipėdos miesto gyventojų apklausos duomenys, 2003

2.2. Kaina, kokybė, įpakavimas

Produktų pasirinkimą labiausiai lemia produkto kaina ir kokybė (5 pav.).

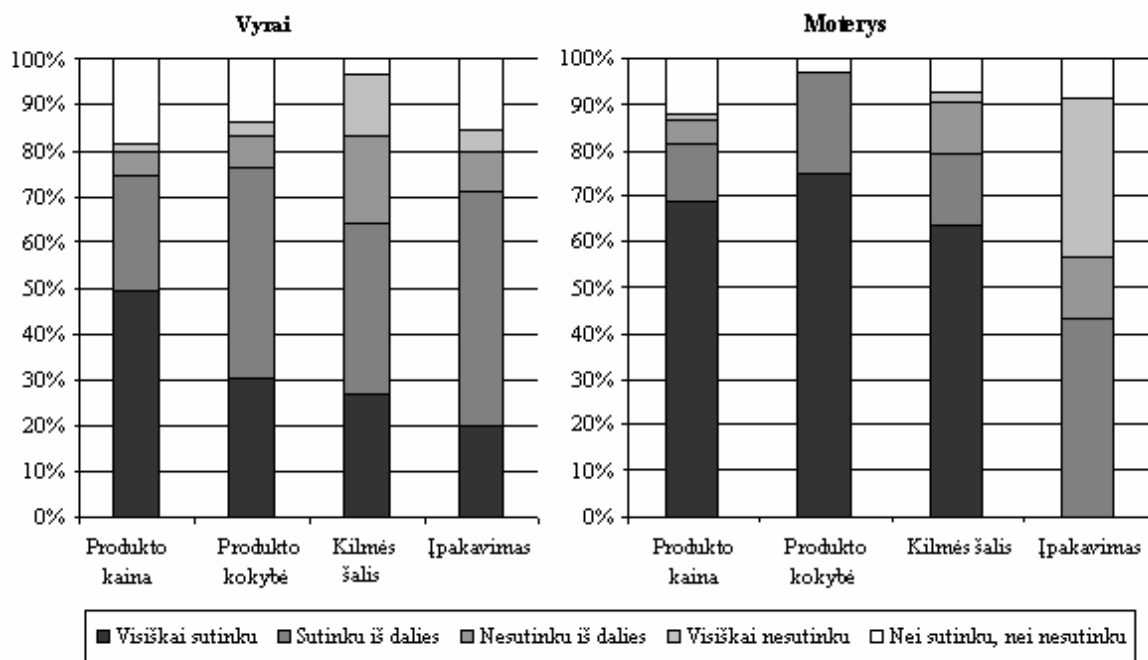
Produktus, atsižvelgdami į kainą, renka 75% respondentų vyrų ir 80% moterų. Kaina svarbiausia vyresniems negu 40 metų gyventojams (daugiau kaip 80% respondentų 41–50, 51–60 ir 61 ir vyresnių). 20–40 metų gyventojams kaina daro nedidelę įtaką arba iš viso nesvarbi. Produkto kaina – svar-

biausias pasirinkimo veiksnys gyventojams, turintiems pradinį išsilavinimą.

Produkto kokybė yra labai svarbus arba tik šiek tiek svarbus veiksnys 88% respondentų moterų ir 76% vyrų. Kokybę vertina vyresnio amžiaus gyventojai. 51–60 metų, 61 metų ir vyresnių grupėse kokybė lemia pasirinkimą atitinkamai 84 ir 100%. 41–50 metų amžiaus gyventojai kokybę mažiau vertina (iš jų 11% kokybę įtakos neturi).

Produktų įpakavimas gali turėti įtakos maisto produkto pasirinkimui – su tuo visiškai sutinka arba iš dalies sutinka 71% respondentų vyrų ir 63% moterų. Produkto įpakavimas didžiausią įtaką daro 20–30 metų amžiaus gyventojams. Net 87% responden-

tų su tuo visiškai sutinka arba sutinka iš dalies. Įpakavimas mažiausiai svarbus 31–40 metų amžiaus grupės respondentams. Iš jų 26% teigia, jog produkto įpakavimas yra visiškai nesvarbus.

5 pav. Veiksnių, lemiančių maisto produktų pasirinkimą, pasiskirstymas tarp vyrų ir moterų

Šaltinis: Klaipėdos miesto gyventojų apklausos duomenys, 2003

3. Ekologiškų maisto produktų paklausa Klaipėdos mieste

3.1. Produktų kainos priedas

Už ekologiškus produktus mokėti brangiau sutinka 55% respondentų moterų, tuo tarpu tokių vyrų dalis dvigubai mažesnė – tik 25%. Brangiau mokėti nesutiktų atitinkamai 40% moterų ir 46% vyrų. Dauguma vyrų šiuo klausimu nėra apsisprendę: net 29% vyrų nežino, ar sutiktų už ekologiškus produktus mokėti brangiau. Tuo tarpu taip manančių moterų yra tik 5% (6 pav.).

Moterys labiausiai vertina medų, pieno produktus, daržoves ir vaistažoles, vyrai – medų, vaisius ir vaistažoles (1 lentelė).

Už ekologiškus produktus mokėti daugiau nei už tradicinius sutiktų mokėti 31–40 metų (57%) ir 41–50 metų (61%) amžiaus gyventojai. Tuo tarpu aukštesnė kaina labiausiai netenkina 61 metų ir vyresnių gyventojų (25%). Tai galima sieti su mažomis pensinio amžiaus gyventojų pajamomis. Už ekologiškus produktus mokėti brangiau nesutinka nė vienas 61 metų ir vyresnis respondentas. 75% gyventojų, kuriems 61 metai ir daugiau, nežino, ar sutiktų mokėti brangiau.

Išsiskiria ir skirtingo išsilavinimo gyventojų požiūris į ekologiškų produktų kainą. Su didesnėmis produktų kainomis sutinka gyventojai su aukštuoju (57%) ir aukštesniuoju išsilavinimu (62%). Labiausiai nesutinka pagrindinį išsilavinimą turintys respondentai. Iš jų net

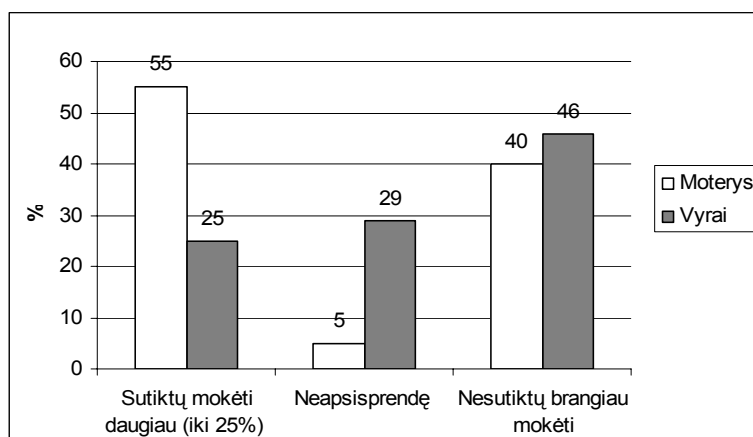
60% nesutinka už ekologiškus produktus mokėti brangiau

3.2. Produktų realizavimas

Gyventojų požiūrio į ekologiškų produktų realizavimo būdus analizė rodo, kad pirmenybė teikiama specialioms parduotuvėms ir prekybos centrams. Šiam ekologiškų produktų realizavimo būdai pritaria apie 90% vyrų ir moterų, 80% respondentų visose amžiaus grupėse, visi respondentai, turintys pradinį išsilavinimą, 95% gyventojų, turinčių vidurinį išsilavinimą.

Turgumi taip nepasitikima. Moterys net skeptiškiau nei vyrai nusiteikusios dėl ekologiškų produktų pardavimo turguje. Kad ekologiški produktai būtų parduodami turguje visiškai nesutinka arba iš dalies nesutinka 46% vyrų ir 67% moterų. Ekologiškos produkcijos turguje labiausiai nepageidauja 61 metų amžiaus ir vyresni gyventojai (50% respondentų visiškai nesutinka), gyventojai su aukštuoju (46%) ir aukštesniuoju (50%) išsilavinimu.

Kad ekologiški produktai būtų parduodami turguje visiškai sutinka arba iš dalies sutinka 49% respondentų vyrų ir 30% moterų (7 pav.). Kad ekologiški produktai būtų realizuojami turguje sutinka 30% 41–50 ir 51–60 metų amžiaus respondentų, 50% respondentų su pradinio išsilavinimu. Beveik 50% 20–30 metų amžiaus gyventojų su tuo sutinka tik iš dalies.

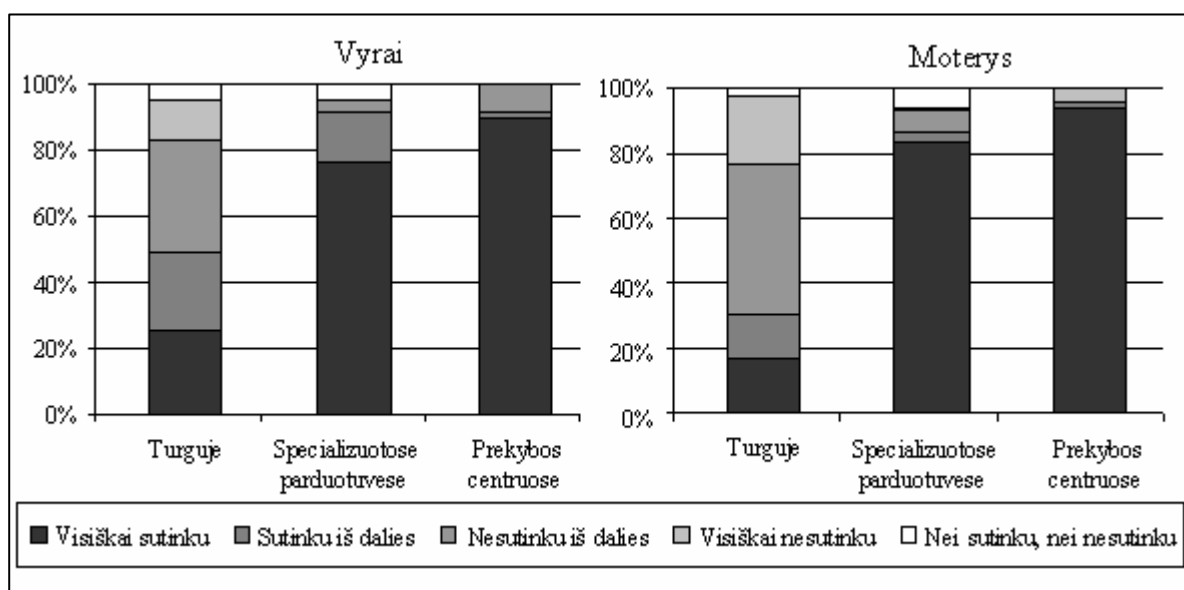
6 pav. Moterų ir vyrų požiūris į aukštesnes (iki 25%) ekologiškų produktų kainas, procentais nuo apklaustųjų skaičiaus

Šaltinis: Klaipėdos miesto gyventojų apklausos duomenys, 2003

1 lentelė

Vyrų ir moterų nuomonė (% nuo apklaustųjų skaičiaus) apie ekologiškų produktų rūšių kainą

	Vyrų			Moterų		
	Kaina ta pati, lyginant su tradiciniais produktais	Ekologiški produktai brangesni < 25%	Ekologiški produktai > 25%	Kaina ta pati, lyginant su tradiciniais produktais	Ekologiški produktai brangesni < 25%	Ekologiški produktai brangesni > 25%
Vaisiai	51	43	6	40	53	7
Daržovės	64	31	5	32	58	10
Pieno produktai	66	20	14	29	66	5
Mėsos produktai	95	5	—	56	43	1
Vaistažolės	49	44	7	32	62	6
Grūdai	44	22	34	35	21	44
Medus	32	27	41	15	80	5

7 pav. Vyrų ir moterų požiūris į ekologiškų produktų realizavimo būdus

Šaltinis: Klaipėdos miesto gyventojų apklausos duomenys, 2003

3.3. Asortimentas

Didžiausią paklausą turi vaisiai, daržovės (taip mano apie 30% vyrų ir 25% moterų) ir mėsos gaminiai – 20% vyrų ir 15% moterų (8 pav.).

Vaisiai ir daržovės didžiausią paklausą turi tarp jaunų gyventojų: 20–30 ir 31–40 metų amžiaus (9 pav.). Vaisių labiausiai pageidauja gyventojai su aukštuoju ir viduriniu išsilavinimu (89 ir 74% respondentų), mažiausiai – turintys pradinį išsilavinimą (25% respondentų).

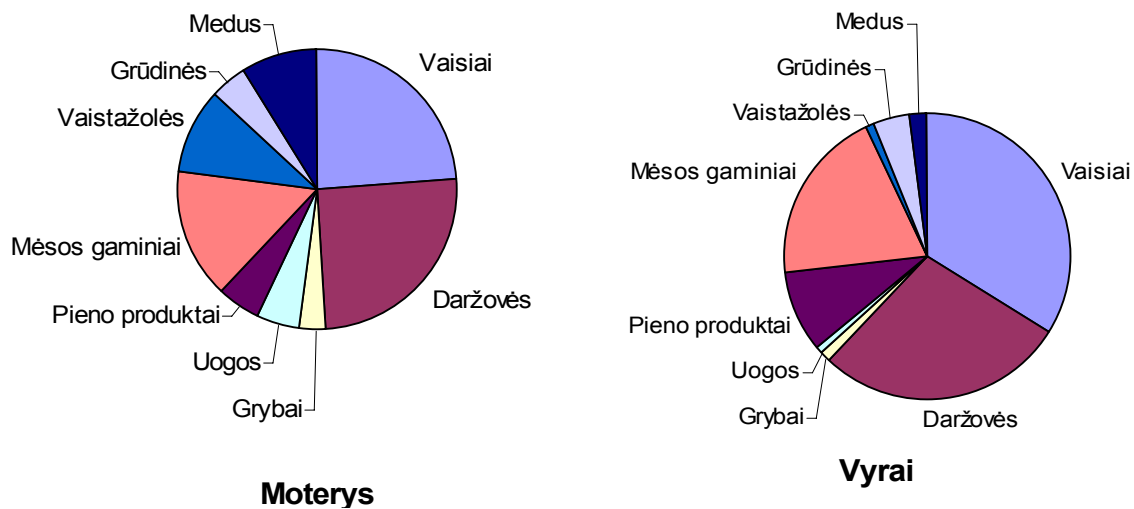
Mėsos gaminiams pirmenybę teikia 20–30% 20–30 ir 31–40 metų amžiaus respondentų.

Pieno produktų labiausiai pageidauja 41–50 ir 51–60 metų amžiaus gyventojai. Pieno produktai neturi paklausos tarp 60 metų amžiaus ir vyresnių gyventojų (9 pav.).

Ekologiškų uogų ir grybų paklausa labai maža tarp jaunų gyventojų (20–30 metų amžiaus) (jų pageidauja tik 2% šio amžiaus respondentų). Ekologiškų uogų ir grybų visiškai nepageidauja respondentai, turintys pagrindinį išsilavinimą, tuo tarpu labiausiai jų norėtų gyventojai, turintys pradinį išsilavinimą (25%).

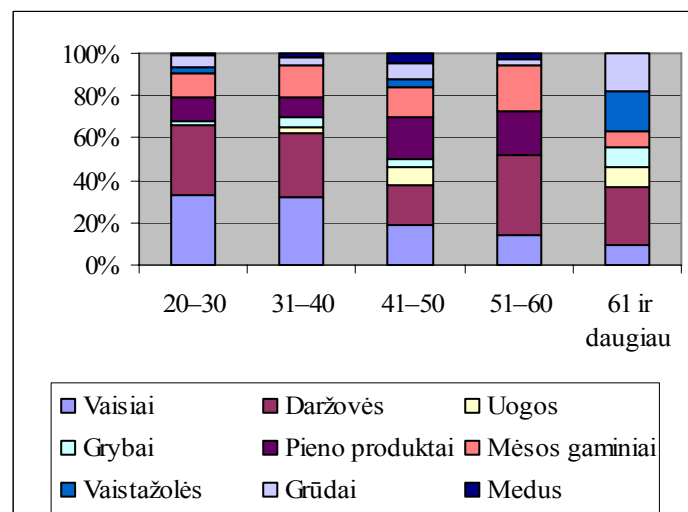
Ekologiškų vaistažolių ir grūdų pageidauja 60-mečiai ir vyresni (50% respondentų). Ekologiškų vaistažolių labiausiai pageidauja respondentai su aukštuoju išsilavinimu (23%).

Ekologiško medaus pageidauja net 38% gyventojų su aukštuoju išsilavinimu. Tuo tarpu kitose išsilavinimo grupėse ekologiško medaus paklausa neviršija 4%.

8 pav. Ekologiškų maisto produktų paklausos analizė

Šaltinis: Klaipėdos miesto gyventojų apklausos duomenys, 2003

9 pav. Įvairių ekologiškų maisto produktų paklausa skirtingose amžiaus grupėse

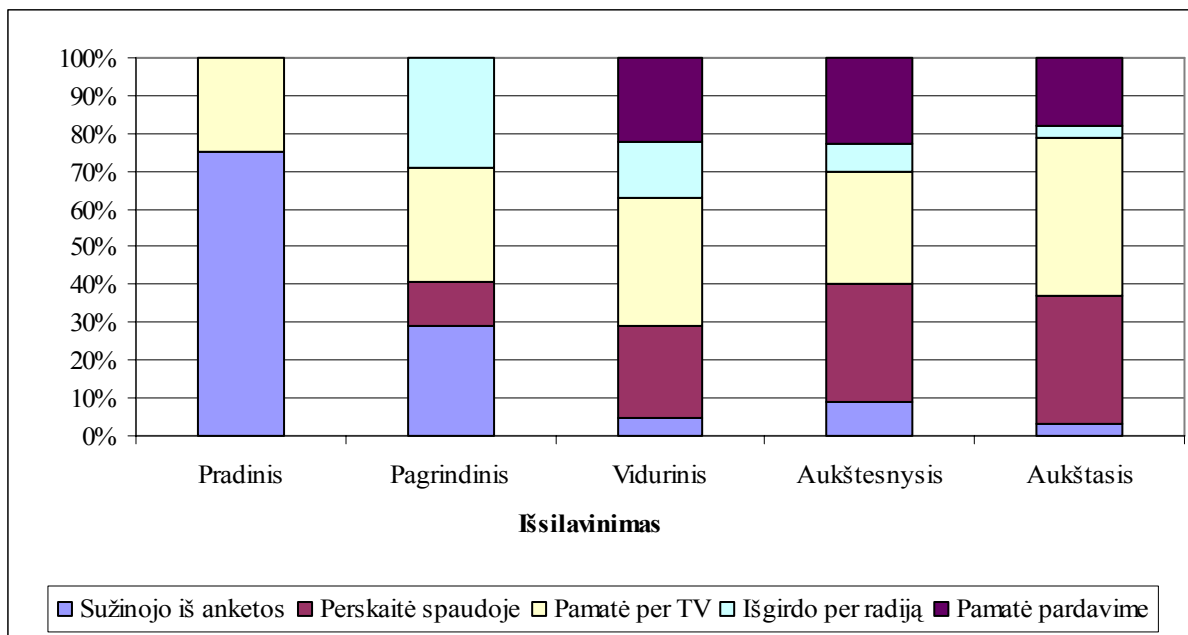
Šaltinis: Klaipėdos miesto gyventojų apklausos duomenys, 2003

3.4. Informuotumas

Klaipėdos miesto gyventojai pakankamai informuoti apie tai, kur galima įsigyti ekologiškų produktų: 58% vyrų ir 66% moterų žino, kur jie parduodami (atitinkamai 42% vyrų ir 34% moterų nežino). Taigi moterys šiuo klausimu yra labiau informuotos nei vyrai.

Tiek vyrai, tiek moterys daugiausia apie ekologiškus maisto produktus sužino iš televizijos ir spaudos (62% vyrų ir 55% moterų). Iš anketos pirmą kartą apie tai

išgirdo 10% vyrų ir moterų. Mažiausiai apie ekologiškus produktus informuoti gyventojai su pradinio ir pagrindinio išsilavinimu (10 pav.). Apie ekologiškus produktus iš anketos sužinojo net 75% respondentų su pradinio ir apie 30% su pagrindinio išsilavinimu. Tuo tarpu respondentai su aukštesniu išsilavinimu šioje srityje sudaro tik 3%. Nei vienas respondentas, turintis pradinį ir pagrindinį išsilavinimą, nematė, kad ekologiški produktai parduodami (10 pav.).

10 pav. Klaipėdos miesto gyventojų informuotumas apie ekologiškus produktus atskirose išsilavinimo grupėse

Šaltinis: Klaipėdos miesto gyventojų apklausos duomenys, 2003

Išvados

1. Klaipėdos miesto gyventojai pirmenybę teikia lietuviškiems maisto produktams (84% moterų ir 54% vyrų). Produktų pasirinkimą maždaug 80% visų respondentų lemia kaina ir kokybė. Aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą turintiems gyventojams produktų kilmė svarbesnė, negu gyventojams su viduriniu išsilavinimu.

2. Sąlygos ekologiškų produktų rinkai susidaryti Klaipėdos mieste yra palankios. Ekologinių ir pereinamojo tipo ūkių skaičius Klaipėdos apskrityje 2002 metais – 30, Klaipėdos rajone – 16. Vyrauja augalininkystės ūkiai (97%).

3. Klaipėdos miesto gyventojai (daugiau kaip 80% visų respondentų) pirmenybę teikia ekologiškų produktų realizavimui specialiose parduotuvėse ir prekybos centruose.

4. Didžiausią paklausą turi vaisiai, daržovės (apie 30% respondentų vyrų ir 25% moterų) ir mėsos gaminiai (20% respondentų vyrų ir 15% moterų).

5. Moterys (66%) apie ekologiškus maisto produktus žino daugiau negu vyrai (58%). Tiek vyrai, tiek moterys daugiausia apie ekologiškus maisto produktus sužinojo iš televizijos ir spaudos (62% vyrų ir 55% moterų). Mažiausiai apie ekologiškus maisto produktus

informuoti gyventojai, turintys pradinį (75%) ir pagrindinį išsilavinimą (30%).

Gauta 2004 10 30

Pasirašyta spaudai 2005 03 07

Spausdinti rekomendavo:
dr. B. Butkutė, prof. habil. dr. A. Seilius

Literatūra

- Adlys, P. (2004). Kiek turime prekinių ir ekologinių ūkių. *Žemės ūkis* 7: 6–12.
- Aleksandravičius, A. (1999). Ekologiškai švarių žemės ūkio produktų rinkos plėtros perspektyvos. *Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: žemės ūkio uždaviniai ir mokslo vaidmuo*. Mokslinės konferencijos pranešimai: Vilnius, 1999 m. balandžio 22 d. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, p. 96–97.
- Brazauskienė, D. (2001). Ekologinė žemdirbystė Lietuvoje žengiant į Europos Sąjungą. Ekologinis ūkis Centrinės ir Rytų Europos šalyse: šiandieninė situacija ir plėtra, ruošiantis narystei Europos Sąjungoje. Konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Žemės ūkio rūmai, p. 3–6.
- Bryden, J. (2004). *Rural development indicators and diversity in the European Union*, p. 14–15.
<http://srdc.msstate.edu/measuring/bryden.pdf>
- Bučienė, A., Eidukevičienė, M., Gužys, S., Bundinienė, O. (1999). Tausojančios žemdirbystės perspektyvos įvairaus našumo dirvožemiuose. *Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: žemės ūkio už-*

- daviniai ir mokslo vaidmuo. Mokslinės konferencijos pranešimai: Vilnius, 1999 m. balandžio 22 d. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, p. 117–124.
- Bučienė, A. (2003). *Žemdirbystės sistemų ekologiniai ryšiai*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, p. 24–158.
- Eidukevičienė, M. (2004). *Rural geography*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, p. 37.
- Fullen, M. A., Buciene, A., Eidukeviciene, M., Jankauskas, B. (2002). The potential contribution of eco-organic and conservation agriculture to sustainable soil use in Northern Europe. *Scientific aspects of organic farming*. Proceedings of the conference held in Jelgava, Latvia, March 21–22, 2002. Jelgava: Latvia university of agriculture, p. 72–77.
- Liivaauk, P. (1999). *Market and marketing of organic food products in Europe. On the way to Europe with organic products*. Kaunas: Lithuanian university of agriculture, Swedish university of agricultural science. Proceedings of the international seminar „Organic agriculture: theoretical and practical approach“, p. 6–18.
- Luobikienė, I. (2003). *Sociologinių tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija, p. 73–84.
- Nordic agricultural research. *Invitations to seminars*. (2004). Stockholm: Nordic association of agricultural scientists, vol. 87, nr. 1, p. 9.
- Rutkovienė, V., Ribašauskienė, E. (2003). Ekologiškų produktų rinkos plėtros tendencijos. *Rinkotyra. Žemės ūkio ir maisto produktai* 2 (20): 17–23. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.
- Rutkovienė, V., Zemeckis, R. (2001). *Ekologinis žemės ūkis. Lietuvos žemės ūkis 2000. Raida ir perspektyvos*. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, p. 144–146.
- Sertifikuoti ekologinės gamybos ir pereinamojo laikotarpio ūkiai bei įmonės. (2003). Kaunas: Ekoagros, p. 20–42.
- Stanikūnas, D. (1997). *Lietuvos nederlingų žemių naudojimo dabartis ir rydiena: ekonominiai, ekologiniai ir socialiniai aspektai. Ekologiškai jautrių ir nepalankių žemės ūkiui žemių naudojimo Lietuvoje mokslinės, socialinės ir gamybinės problemos integruojantis į Europos Sąjungą*. Vilnius: UAB „Informacijos ir leidybos centras“, p. 4–7.
- Stanikūnas, D., Uždavinienė, V., Baležentis, A. (2000). *Lietuvos žemės ūkis: regioninė plėtra. Mokslo tyrimų rezultatai*. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, p. 65–68.
- Tamošaitienė, A., Kuodytė, A. (1997). *Ūkininkaujančiųjų mažo našumo žemėse ekonominės ir socialinės problemos bei alternatyvių veiklos rūšių paieškos. Ekologiškai jautrių ir nepalankių žemės ūkiui žemių naudojimo Lietuvoje mokslinės, socialinės ir gamybinės problemos integruojantis į Europos Sąjungą*. Vilnius: UAB „Informacijos ir leidybos centras“, p. 33.

FORMATION OF THE MARKET OF ECOLOGICAL PRODUCTS IN WESTERN LITHUANIA

Marija Eidukevičienė, Angelija Bučienė

Summary

The agriculture in European Union according to the experts opinion is and will remain 10–15 years still the important indicator of rural economic structure and performance.

There is growing interest for food safety and food quality among consumers, policy makers and producers. The preconditions underlying this increasing interest include transformation of main focus from agriculture to alternative activity and environmental protection together with ongoing process of transforming agricultural support from price support to direct payment for producers during the last 15 years. It is a hope that ecological farming as one of alternative activities of rural population like as rural tourism will be important indicator not

only of primary sector but also of diversification of rural economy. General demand for ecological products in Europe is estimated to be bigger than supply for at least 5–10 years, however the formation of market is problematic. The lack of knowledge on the behavior of consumers is evident.

The main problems of market formation and development in Lithuania are methodological and social. Methodological problems are coherent with the regional disparities of land quality (fertility). The ideas of eco-farming were shifted from Western Europe to Lithuania disregarding the natural environmental conditions of the territory of Lithuania. According to the research findings, ecofarming has the priority in high quality land while in reality the ecofarming as alternative activity is oriented to the regions behind the region of high quality land. The social problems are essential especially in less favoured areas because producers are experiencing the double losses. First of them is because of lower land quality and second because specific technological process and expenditures are larger than in traditional farming.

Despite these problems during the last several years the annual increase of number of ecofarms in Lithuania is 35%. The market of ecological products in Lithuania as in Latvia and Estonia is in the very beginning of the first developing stage. The production is limited by instability of financial support and lack of assurance of additional price for experienced losses. The market of ecological products is developing chaotic and the infrastructure of product realization is not founded. The research of market is weak. There is not clear also what is the most popular form of product realization.

The goals of investigations discussed in this paper were as follows: 1) to analyze the territorial distribution of ecological farms in Klaipėda county; 2) to study the demand of ecological products in the Klaipėda town.

This research is the first among such research in the Western Lithuania. The investigations were made by initiative of Rural Development Research Centre and Social Geography Department of Klaipėda university, and Centre of Ecological Farming. The research was financed by the Fund of Global environment of the programme of the United Nations.

The investigation of territorial distribution of ecological farms in Klaipėda county was conducted using statistical data analysis and cartographic methods. The research both of the main factors of food choice and the demand of ecological food products was performed by sociological questionnaire method. Three hundred of Klaipėda town population have replied to 13 questions of questionnaire. The structure of respondents according gender, age and education was selected on the basis of research in the other European countries with the goal to receive opinion of potential consumers. Respondents (39% of male and 61% of female) according to the age are 20–30, 31–40, 41–50, 51–60 and more years old. According to the education the structure of respondents is following: primary – 3, basic – 3, secondary – 36, higher – 17, high – 41%.

The number of ecological farms and farms in conversion in Klaipėda county was 30 in 2002, that makes about 1,02% of agricultural land. Majority of farms are located in Klaipėda and Šilutė districts. Most of the farms (27%) are involved in crop husbandry, about 17% – in mixed farming (crop and animal husbandry) and 13% – in crop husbandry combined with horticulture. There are also few farms specialized in bee-keeping and vegetable growing combined with crop husbandry. Thus in Klaipėda county there are prevailing ecological farms and farms in conversion specializing in crop husbandry development (97%) and since they are concentrated near the Klaipėda town the conditions for the market formation of ecological products here are favourable.

The main factors of food choice such as origin of products, price, quality and package were investigated. Among them, the price and quality were emphasized as the main by 80% of all respondents. 84% of women-respondents and 54% of men-respondents prioritise the local Lithuanian food products to imported. Population

with high and higher education pay more attention to the products origin than those with secondary and primary education.

The investigation of demand of ecological products according to the additional price, realization of products and assortment and privacy was performed. The bigger part – 80% of respondents of Klaipėda town – gives the priority to the realization of ecological products in the specialized shops and shop markets. The largest demand is for fruits and vegetables (this was true for 30% of men-respondents and 25% women) and meat production (about 20 and 15% consequently). Female has more information about acquisition of ecological products (66%) as compared with males (58%). The population with primary and basic education has less information on ecological products (75 and 30% of respondents as consequence). Both men and women – 62 and 55% as consequence – have known about the ecological products from TV and publications in local press.